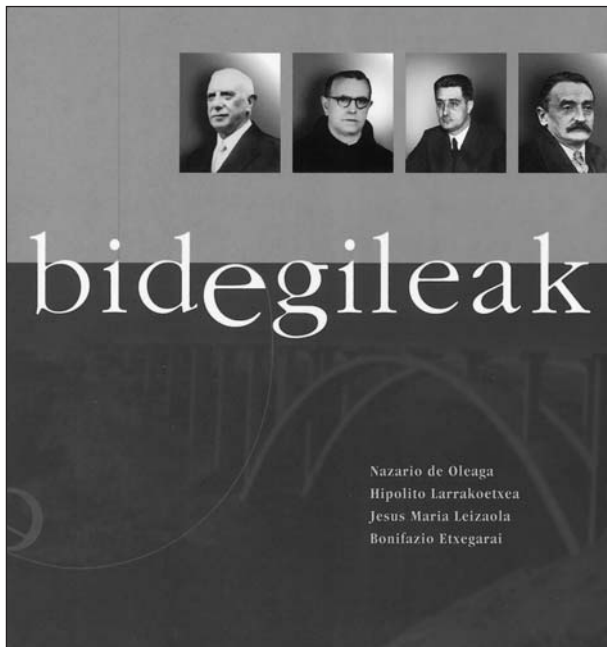

LAU JURISTA EUSKALDUN

Lauon izenak esanguratsuak izan arren, nekez erdietsiko genuke horien oihartzuna gaurko euskaltzale askoren artean. Izan ere, Nazario de Oleaga, Hipolito Larrakoetxea, Jesus Maria Leizaola eta Bonifazio Etxegaraik, banan-banan, zer erakutsi eta zer eskaini ugari izan zuten XX. mendeko euskalgintzan.

Lauok biltzen dituen hari luzea zein izan daitekeen norbaitek galdetuz gero, berehalako erantzuna emango nioke. Lauak ziren zuzenbidearen mundukoak; lauak legelariak; eta, zer esanik ez, lauak ere euskaldun eta euskaltzaleak. Oleaga abokatu bizimoduan eta Euskaltzaindiaren zereginetan murgildurik bizi zen; Larrakoetxeak fraile karmeldarraren bokazioan jardun zuen, zuzenbide kanonikoaren ikuspegitik egundoko ekarriak egin zizkiola euskarari; Leizaolak, ezaguna denez, gazte-gazterik landu zituen euskarazko gai juridikoak, politika abertzaleari muzin egin gabe; Etxegarai, azkenez, legelari fina, Espainiako Auzitegi Gorenaren idazkaria, eta, ororen gainetik, ikertzaile zehatza, Euskal Herriko ohitura eta bitzita juridikoaren aztarnak etengabe plazaratu zituen.

Badirudi gure artean halakoak ez direla izan horren ugari; aitzitik, behin eta berriro aldarrikatu da lanbideetako gorabeheretan euskaldunek euskararekiko erakutsi duten axola eza eta ardura falta. Halakoxea sinestea, bestalde, maiz-sarri gertatzen da gure artean, gauzak, behar bezalaxe baino, iraisean eta arrapaladan ikusteko moldea hartu dugulako.

Ez gara horretan makalenak juristok. Egungo bizimoduak aurrera eramaten gaituen modu berean, aldarrikatze zabalak egiten ditugu, batera zein bestera, euskararena ere babestu nahian. Euskara berri-berria dugu, omen, lege-kontuetan. Euskara, bistan da, erabili gabea, halako barrunbeetan. Non zer bilatu, eta, antza denez, geu gara historian lehenak, halako sortzaile goretsiak, gure euskarari betidanik falta duena eman behar diogunok.

Historia, alabaina, temati izaten da, eta ez ditu aldrebeskeriak maite. Historiak berak erakusten digu, gero eta nabariago, denboran zehar atzera joan eta zantzu batzuk badirela, behinolako gizarte euskalduna lanbide-kontuetan ere ibilia zela.

Horren froga xumea da gure aldizkariaren orrialdeetara ekarri nahi izan dugun argitalpenaren albistea. Zerrenda luzekoa da Eusko Jaurlaritzak bultzaturiko *Bidegileak* bilduma. Izatez, hori du bertako *Kultura Sailak* biderik egokiena aspaldiko –eta ez hain aspaldiko– euskaltzale askoren biografiak agerian jarri eta irakurgai egiteko.

Hori jakinik, harremanetan jarri nintzen bildumaren ardura duen Mikel Atxaga kazetari eta eragilearekin, halako proposamena egiteko. Hitz bitan esanda, xedea nuen guretzat ezagunak ziren eta jurista euskaldunontzat oinarri izan zitezkeen euskaldun legelari aitzindarien biografiak begien bistan jartzea.

Esan eta egin, Atxagak onetsi eta nork bereari lotzeko ahaleginetan hasi nintzen. Nor bakoitzaren atzean behar-beharrezko nuen biografiaren egilea zehaztea. Beharrik, badira Euskal Herrian pertsonaia horien berri zehatz-mehatz eman dezaketenak. Hasteko, Larrakoetxea kanonista karmeldarraren biografia ordena bereko Julen Urkiza eta Luis Baraiazarrak hartu zuten, Jose Luis Lizundia euskaltzainak Leizaola lehendakari zaharrarena hartu zuen bezalaxe. Etxegarairantz, berriz, banuen aparteko lekukoa, hain justu ere, Jose Antonio Arana Martija euskaltzain gernikarra. Gertu-gertutik jarraitu ditu horrek Etxegarairen nondik norakoak, eta bera zen, hortaz, egilerik erakoena. Oleagarena neronek hartu eta laukotea abian jarri zen.

Emaitza, zernahi gisaz, oraintxe du irakurgai gure aldizkariaren irakurleak. Erreferentzia zuzena, beraz, hauxe da: *Bidegileak*, 34. zenbakia, Eusko Jaurlaritza, Kultura saila, Hizkuntza Politikarako Sailburuordetza. Internet sarean, orobat, kontsultagai da *Bidegileak* bilduma, helbide honetan: http://www1.euskadi.net/euskara_sustapena/bidegileak/indice_e.asp

Hortxe dira, karpeta baten barruan, lau liburuki labur bezain mamitsu; Oleaga, Larrakoetxea, Leizaola eta Etxegarairen bizien data eta datu aipagarrienak daude horietara bilduta, bakoitza bere liburukian, aurretiaz esandako egileen eskutik.

Merezi du, alabaina, lau jurista euskaldunen xehetasun batzuk ematea, irakurleak suma dezan, laburpen honen berri izan ondoren, zer-nolakoa izan daiteke argitalpenaren edukia:

Nazario de Oleaga (1884-1961)

Bilbotarra izan arren, harreman estuak izan zituen Oleaga juristak Zeanuri herriarekin. Bera ere, abokatu euskaldunen familia ugari baten aita izan zen; horren ondorioz, Oleaga abizena guztiz ezaguna da Bilboko foro juridikoan. Pentsabide karlistakoa zen, Esteban Bilbaoren bulegokide, Errepublika garaian euskal estatuaren idazleetako bat (batez ere, epaitegien antolakuntzari buruzko arloan), Bizkaiko foru-zuzenbidearen babesle sutsua, eta Bizkaiko Abokatu Bazkunean kargudun eta arduradun. Euskaltzale amorratua, hil arte izan zen Euskaltzaindiaren idazkaria, batik bat, gerra osteko urte ilunetan, orduan aritu baitzen Azkuerekin batera, Euskaltzaindiaren lanak eta kezak aurrera eramaten. Idazle moduan, aipatzekoa da *Zurtasun-gogoa* (1923) liburua, Gregorio Mugika zenak eginiko testu baten euskarazko itzulpena. Bestelako lanak ere egin zituen, hala nola, itzulpenak eta hitzaldiak, irakurleak egiazta dezakeenez aldizkari honen bigarren zenbakian, *Nazario de Oleaga (1884-1961), Bilboko Gotzaitegiaren itzaltzaile juridikoa*, izeneko artikuluan.

Hipolito Larrakoexea (1892-1976)

Inor gutxi jakingo du gaur eguneko jurista euskaldunen artean, berori izan zela, lehen-lehen, zuzenbidearen alorrean ohiko izaten diren kode horien euskaratzailea. Zehatzago esateko, Erromako Elizaren Araudia, alegia,

zuzenbide kanonikoaren esparruan 1917. urtean argitaratu zen testua. Erromara joana zen 1924. urtean Larrakoetxea. Hantxe ondu zuen lege-testu horren euskarazko bertsioa, gerora ere, urte askoren buruan, Kardaberaz Bazkunak argitaratuko zuena, 1978. urtean. Bestelako lan sakonak ere egin zituen zuzenbide kanonikoan nahiz euskal literaturan. Aipagarrienak, agian, *Legoaldi* izeonordearekin euskaratu zituen *Grimm Anaien Ipuinak* (1929).

Jesus Maria Leizaola (1896-1989)

Gazte-gazterik ekin zion Leizaola legelariak bere euskalduntasuna eusteari. Testu batzuk ere badira horren lekuko. Administrazio publikoan ibili arren, Leizaolak beti lotu zituen politika eta kulturgintza, bi-biotan landu zituela euskararen ezaugarriak. 1936. urtean eratu zen Eusko Jaurlaritzan bera dugu bultzatzaile eta arduradun nagusia, justizia eta kultura sailburu moduan, Aldizkari Ofizialaren elebitasuna (gaztelaniaz eta euskaraz) sustatzeko eta babesteko. Hartara, euskarak izan zuen, foru-galeraren garaitik lehendabizikoz, zuzeneko presentzia eta izatea legearen esparru ofizialean. Horrek motz eta urri iraun bazuen ere, Leizaolak, horratio, ez zion euskal kulturgintzari utzi. Euskal literaturaz nahiz herriaren etorkizunaz arranguraturik, Eusko Jaurlaritzaren bigarren lehendakariak, nahiz erbestaldi luzean nahiz azken urtetako etxe-itzuleran, beti gorde zuen bere euskal sena eta esku-erakutsia.

Bonifazio Etxegarai (1878-1956)

Etxegaraitarrak (Karmelo eta Bonifazio) ezagun eta sona handikoak izan dira euskal letretan historia, literatura edota euskara gaietan. Bonifaziok, hala ere, inkesa berezia izan zuen beti, musika-zaletasunarekin batera, zuzenbidea-rekiko, eta, batez ere, euskal foru

zaharretatik etorritako hainbat erakunde eta araubideekiko. Eusko Ikaskuntzaren partaide gogotsua, bata bestearen atzetik etorri ziren, XX. mende hasieran haren ikerkuntza eta argitalpenak. Lanean ere, Espainiako Auzitegi Nagusiaren Sala bateko idazkari-kargua irabazi zuen. Euskaltzain osoa izan zen, eta haren sarrera-hitzaldia, guztiz argigarria, euskara eta zuzenbidea uztartze asmo horretan bideratu zuen: *Euskal Erriko etxeen izenak*.

Lau jurista euskaldunen biografiak, lau bidegile garrantzitsuren esanak eta eginak, egoki emanak eta hornituak, irudiz zein bestelakoez... horra hor euskal juristak egun izan dezakeen ikasgai eta solasgarri, bere sustriak eta aurrekariak non eta nolakoak artez eta zuzen ezagutu nahi baditu.

Andres Urrutia